

KAREL MALÝ

VZNIK A VÝVOJ
ČESKOSLOVENSKÉHO POZEMKOVÉHO PRÁVA

I.

Socialistická právní věda zastává stanovisko, že systém práva nezůstává v průběhu vývoje společnosti neměnný. V souvislosti s rozvojem společnosti, zejména pak v souvislosti s nahrazením jednoho historického typu práva novým typem, dříve či později nezbytně dochází i k následným změnám v systému práva, tj. v jeho vnitřním členění na jednotlivá odvětví.

Pokud se — zejména v počátečních fázích vývoje nové společnosti — v určitém ohledu přitom přece jen navazuje na staré struktury, jde o návaznost po výtce pouze formální, přičemž se při vnějším zachování formy většinou podstatně mění obsah příslušných odvětví, jejich specifická váha a vzájemné vazby uvnitř systému nového práva. V dějinách práva není kromě toho výjimečným jevem, že odvětví, které bylo dříve všeobecně uznáno za profilující, ztrácí ve změněných společenských podmínkách své dominující postavení, případně zcela zmizí, zatímco do popředí vystupují odvětví jiná, která jsou s to bezprostředněji reagovat na nové společenské potřeby a sloužit jim.

Historická zkušenost ukazuje, že tento proces se odehrává nejen na přelomu mezi dvěma společenskoekonomickými formacemi, ale i v rámci jedné společenskoekonomické formace a jí odpovídajícího typu práva.¹⁾ Nezřídka k tomu ovšem dochází již v počátečních vývojových fázích nové společenskoekonomické formace, kdy probíhá destrukce, resp. revoluční přestavba starých struktur, a kdy se začínají silněji projevovat a institucionalizovat hodnoty nové společnosti. Uvědomíme-li si zároveň, jakým mezníkem v dějinách lidstva je socialistická revoluce, musí se nám zdát

¹⁾ Srov. např. vydělení obchodního a směnečného práva z práva občanského na určitém stadiu vývoje kapitalismu, resp. metamorfózu, kterou v současnosti prodělává v SSSR kolchozní právo či u nás zemědělsko-družstevní právo.

zcela přirozené, že už v prvních letech po ní dochází k výrazným změnám nejen v podstatě, ale i v systému nového práva.

V těchto dobách revolučního kvasu představuje pro jurisprudenci největší obtíž správně rozeznat objektivně danou existenci určitého okruhu stejnorodých společenských vztahů (ekonomické i neekonomické povahy), které se svým zvláštním charakterem odlišují od jiných společenských vztahů, do určité míry se od nich osamostatňují a získávají i v právní nadstavbě tomu odpovídající relativně samostatné postavení. Toto postavení je vyjádřeno prostřednictvím státu, který v socialistické společnosti reprezentuje zájem společnosti jakožto celku.

V této fázi, tj. při rozpoznávání objektivně existujícího zvláštního okruhu společenských vztahů a zejména pak při zabezpečení adekvátního výrazu těchto vztahů v komplexním a vnitřně skloubeném systému právních norem, se do celého procesu pochopitelně vnáší subjektivní prvek. Většínou to pak vede k vytváření různých variant řešení složitých otázek podstaty a členění systému práva. Problémy geneze a případných dalších vývojových modifikací jednotlivých právních odvětví, které jsou částmi systému práva, se tudíž těžko mohou obejít bez teoretických sporů a diskusí. Jediným oprávněným arbitrem tu může nakonec být společenská praxe, v níž se to či ono teoretické právní řešení buď osvědčí, nebo nikoliv.

Ani výstavba socialistického právního řádu v ČSR neproběhla bez urputných polemik, týkajících se systému nového práva a jeho členění. Diskuse se točily zejména kolem toho, jakým způsobem a v jaké formě vyjádřit v právní nadstavbě zcela novou strukturu majetkových vztahů v socialistické společnosti. Výsledkem byl mj. zrod zemědělskodružstevního práva, nová právní úprava vztahů mezi socialistickými hospodářskými organizacemi, která posléze vyústila v přijetí hospodářského zákoníku v roce 1964 a řešení jeho vztahu k normám občanského práva a další nové jevy. Bylo třeba reagovat i na změny v pozemkových vztazích.

První právní zásahy do oblasti pozemkových vztahů v poválečném období znamenalo *uzákonění pozemkové reformy*. Ta proběhla v letech 1945—1948 postupně ve třech fázích. Šlo o konfiskaci a rozdělení půdy nepřátel a zrádců, o revizi pozemkové reformy z doby po první světové válce a o tzv. novou pozemkovou reformu, která dovršila realizaci hesla „Půda patří těm, kdo na ní pracují“. Šlo přitom o významné změny v držbě zemědělské půdy, které kromě zabezpečení aktuálních ekonomických potřeb měly především obrovský politický význam, a to z hlediska utužení svazku dělníků a rolníků, jakožto základní podmínky zakotvení výsledků národní a demokratické revoluce a pozdějšího přechodu k socialistickým přeměnám na čs. vesnici.

Tyto zásahy, ať byly sebevýznamnější, nemohly však ještě znamenat radikální zvrát v samotné koncepci právní úpravy pozemkových vztahů.

Ta se stále ještě přidržovala rámce daného dosud platným systémem práva. Příslušná právní odvětví a jejich základní instituty nebyly těmito zásahy do pozemkové držby podstatněji dotčeny. Občanský zákoník ČSR z roku 1950 proto také plným právem deklaroval, že vlastnické poměry k půdě, založené na zásadě „Půda patří těm, kdo na ní pracují“, se spravují občanským zákoníkem, pokud zvláštní předpisy nestanoví jinak (srov. § 110 OZ).

Jinými slovy řečeno: pozemkové vztahy, zejména pak vztahy pozemkového vlastnictví, se ještě nevymanily ze sféry občanského práva, kam dříve tradičně náležely. Nelze si ovšem nepovšimnout, že závěrečných několik slov § 110 OZ otevíralo cestu k vývoji zvláštního pozemkového zákonodárství, které překračovalo tradiční rámec občanského práva. Ustanovením OZ se tudíž už tehdy v pozemkových vlastnických vztazích přiznávala jen subsidiární platnost.

Cesty k dalšímu vývoji nenaznačoval ovšem jen § 110 OZ, ale především skutečnost, že byla prvním zákonem o JZD z roku 1949 nastoupena cesta socialistické přestavby vesnice, s níž bylo spojeno zespolečenšťování půdy jako výrobního prostředku.

II.

Na počátku etapy budování socialismu v ČSR, tj. na přelomu 40. a 50. let, kdy počínají vlastní socialistické přeměny, byla většina půdního fondu ČSR v soukromém vlastnictví, a to v rámci zaručeném Ústavou 9. května. Státní půda, zejména pokud šlo o zemědělskou půdu, představovala tehdy poměrně malou část rozlohy veškeré půdy. Přitom se nedalo očekávat, že by se v brzké době tento stav podstatněji změnil, neboť socialistická přestavba zemědělství se uskutečňovala při zachování soukromovlastnického práva k půdě.

Zejména se nedalo očekávat přijetí podobných opatření, k jakým došlo v sovětském Rusku hned v prvních dnech socialistické revoluce, kdy byla dekretem o půdě provedena nacionalizace veškeré půdy v zemi a vytvořeno tak „zřízení nejpružnější ve smyslu přechodu k socialismu“ (V. I. Lenin). Nehledě na neexistenci takového zřízení v ČSR bylo však i zde třeba vytvořit vhodné a pružné podmínky pro přechod k socialismu. To v našich podmínkách znamenalo zabránit hlavně tomu, aby se při neuskutečněné nacionalizaci půdy stalo soukromé vlastnictví půdy překážkou znemožňující, resp. brzdící provádění socialistických přeměn na vesnici i ve městech.

Pokud se týká městské půdy, byly v tomto směru provedeny potřebné zásahy bez obzvláštních komplikací. Většina pozemkového majetku měst-

ské buržoazie přešla do státního vlastnictví již v letech 1945—1948, a to většinou v souvislosti s konfiskací a znárodněním průmyslu, bankovníctví, pojišťovnictví a dopravy. Ostatní městská půda v soukromém vlastnictví (o půdě zastavěné rodinnými domky nemluvě), zejména tedy stavební pozemky, zastavěné činžovní domy, příp. i zahrady u nich, zůstaly pouhou málo významnou připomínkou bývalé hospodářské moci a síly městské buržoazie. Tato položka nemohla v žádném případě ohrozit proces, během něhož se ve městech vytvářelo socialistické zřízení. Majitelům těchto nemovitostí nebyly pochopitelně poskytovány žádné zvláštní úlevy. Byli naopak pomoci daňových nástrojů do určité míry omezováni. Nicméně jejich nemovitosti mohly zůstat v soukromém vlastnictví.²⁾

Jinak to však vypadalo na vesnici. Už na přelomu 40. a 50. let, tedy nedlouho po skončení pozemkové reformy, v níž byla velká část zemědělské půdy předána do soukromého vlastnictví individuálně hospodařícím rolníkům, byl v ČSR zahájen proces postupné kolektivizace zemědělství, při němž probíhalo zespolečenštění půdy vnesené do JZD. Stupeň zespolečenštění půdy nebyl zpočátku vždy stejně vysoký (srov. různé typy JZD). Avšak i při nejvyšším stupni zespolečenštění mělo být dosavadním majitelům zachováno právo soukromého vlastnictví k pozemkům, které v JZD sdružili. Rozpor, který tak vznikl mezi přetrvávající existencí práva soukromého vlastnictví k sdružené půdě a společenským užíváním této půdy jednotnými zemědělskými družstvy, byl řešen zaváděním zcela nových pozemkoprávních institutů.

Nejdůležitějším z těchto právních institutů se stalo *právo družstevního užívání pozemků*, které se vyvinulo postupně přes různá ustanovení provozních řádů a Vzorových stanov JZD, a jehož úprava byla v této etapě dovršena v zákoně o JZD č. 49/1959 Sb.

Vzniklo-li podle těchto předpisů právo družstevního užívání pozemku, poskytovalo JZD velmi široká oprávnění k hospodaření na půdě jeho členů, včetně dispozice s ní. Právo soukromého vlastnictví k půdě zůstalo sice zachováno, ale jeho obsah byl tímto institutem omezen natolik, že pro vlastníka postupně ztrácelo svůj praktický význam. Skutečnost, že užívací právo tímto způsobem vlastně „pohlcuje“ právo vlastnické, stávala na hlavu dosavadní pojetí práva občanského a signalizovala zdroj zcela nových, dříve neznámých vztahů. Ty se zjevně vymykaly zákonitostem zbožněpeněžních vztahů, porušovaly princip ekvivalence a tak se nepochybně vyčleňovaly z tradiční sféry občanského práva.

²⁾ Srov. vládní nařízení č. 15/1959 Sb. o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru, a zákon č. 71/1959 Sb. o opatřeních týkajících se některého soukromého domovního majetku. Nešlo jen o daňové hledisko. Podle těchto předpisů byli vlastníci činžáků omezeni i ve svých dispozičních právech.

Podobně narušilo dřívější pojetí právní úpravy pozemkových vztahů i zavedení jiných institutů užívání půdy. Bylo to mj. zavedení práva náhradního užívání pozemku v souvislosti s prováděním hospodářskotechnických úprav půdy (HTÚP) podle vládního nařízení č. 47/1955 Sb., které na rozdíl od předchozích zákonů o scelování (komasaci) půdy neřešily jen majetkové vztahy, spojené s výměnou pozemků, ale současně upravovaly i organizačně provozní uspořádání půdního fondu socialistických zemědělských organizací. Přitom výměna příslušných pozemků nebyla, jak tomu bylo dříve, založena na výměně vlastnického práva, ale realizovala se v oblasti užívacího práva k půdě.

Dále bylo zavedeno *právo užívání půdy k zajištění zemědělské výroby*, podle vládního nařízení č. 50/1955 Sb., které umožnilo, aby socialistické zemědělské organizace převzaly za určitých okolností do užívání půdu soukromých vlastníků, kteří nevstoupili do JZD, a přitom nebyli schopni zajistit řádné obdělávání svých pozemků.

Tímto zvláštním způsobem, tj. prostřednictvím zavádění uvedených a jim podobných právních nástrojů, byla půda postupně vyjímána z oběhu zboží a specifičnost pozemkových vztahů tak vystoupila výrazně do popředí. Majetkové vztahy týkající se půdy (a ostatních přírodních bohatství) začaly nyní vytvářet ucelený okruh stejnorodých vztahů, které se podstatně lišily od ostatních majetkových vztahů, zakládajících se na oběhu zboží. Z hlediska odrazu těchto specifických společenských vztahů v právní nadstavbě měla pravděpodobně klíčový význam skutečnost, že se vytvořily nové instituty užívání půdy. Na rozdíl od dřívějška, kdy užívání vždy vyplývalo z vlastnictví a bylo v tomto smyslu součástí institutu vlastnictví, jednalo se tu o instituty samostatné, vytvářející se mimo vlastnictví.

Prof. V. Fábry, podpořený dalšími pracovníky teorie socialistického práva, vyvodil na zasedání vědecké rady Ústavu práce ČSAV v roce 1956 z těchto skutečností závěr, že „1) Pozemkové vztahy jsou zvláštní oblastí společenských vztahů; odpovídá jim zvláštní legislativa; politickopraktická potřeba volá po vydělení právních norem upravujících pozemkové vztahy do zvláštního odvětví. 2) Spojitost, jednotu a semknutost pozemkových právních vztahů v dnešních našich podmínkách je třeba vidět nikoli v nacionalizaci půdy, ale v jednotě správy, vlastnictví a užívání, která se projevuje v různé intenzitě a v různých formách ve vztahu k jednotlivým kategoriím vlastníků a uživatelů půdy. Pozemkověprávní vztahy tvoří u nás oblast zvláštních společenských vztahů, jejichž předmětem je půda. Jsou to vztahy správy, vlastnictví a užívání půdy stmelené v organickou jednotu.“³⁾

³⁾ Srov. Bulletin Ústavu práva ČSAV, čís. 1, P. 1956, str. 10—11.

Tyto závěry byly na uvedeném zasedání podpořeny některými pracovníky teorie a dějin socialistického práva, zdaleka se však ještě nesetkaly s podporou jednomyslnou. Bylo mj. namítáno, že tu ještě není dán jednotící prvek, který by současně odlišoval tyto společenské vztahy od ostatních. J. Švestka tehdy např. zastával názor, že pozemkové právo může jako samostatné odvětví vzniknout jedině tehdy, jestliže bude provedena nacionalizace půdy a v důsledku toho bude existovat jednotné, tj. státní vlastnictví k půdě: „V SSSR byla stejnorodost a specifičnost společenských vztahů a jim odpovídajících právních vztahů dána nacionalizací půdy. K té u nás nedošlo. U nás neexistují v současné době stejnorodé, specifické společenské vztahy a tomu odpovídající právní vztahy týkající se půdy. Jediné, co na stejnorodost ukazuje, je půda — předmět. Domnívám se, že předpokladem ke vzniku pozemkového práva jakožto samostatného právního odvětví by bylo třeba jednotného vlastnictví k půdě.“⁴⁾

Nehledě na tento názor, který nebyl ojedinělý, se však postupně přece jen prosadilo stanovisko, že pozemkové právo jako samostatné odvětví práva může vzniknout i dříve, než v důsledku nacionalizace půdy dojde k zavedení jednotného vlastnictví půdy. Samotný fakt nacionalizace půdy nemusí být vždy rozhodující, nýbrž jde spíše o to, že půda (a ostatní přírodní bohatství) se dostávají mimo oběh zboží. Vše nasvědčuje totiž tomu, že vzhledem ke svému zvláštnímu charakteru se půda a ostatní přírodní bohatství vymaňují z oblasti zbožních vztahů za socialismu daleko rychleji, než je tomu u produktů lidské práce. Ty se naopak nedostávají v první vývojové fázi socialismu z oblasti zbožních vztahů ani tehdy, jsou-li nacionalizovány. A právě v důsledku této zvláštnosti vytváří se zde zvláštní skupina společenských vztahů, týkajících se půdy a ostatních produktů přírody, která se liší od vztahů, týkajících se produktů lidské práce. Tato skutečnost nacházela u nás stále v širší míře své vyjádření i v právu.

Na uvedeném zasedání vědecké rady Ústavu práva ČSAV v roce 1956 byla v souvislosti s významem nacionalizace půdy v sovětském Rusku pro vznik sovětského práva pozemkového diskutována i otázka perspektiv nacionalizace půdy v ČSR. Akademik Vladimír Procházka vysvětlil ve svém vystoupení specifické podmínky, které umožnily provést v sovětském Rusku hned v prvních dnech Říjnové revoluce jednorázovou nacionalizaci veškeré půdy v zemi a dal v úvahu, zda by nebylo u nás, kde podobné podmínky neexistují, vhodnější řešit úkol socialistické přestavby pozemkových vztahů jinak, a to konstitutováním pojmu pracovního vlastnictví půdy.⁵⁾ Jeho podnět však zůstal bez odezvy. V diskusi pak bylo

⁴⁾ Tamtéž, str. 16—17.

⁵⁾ Tamtéž, str. 3.

polemizováno s názorem, že vývoj v ČSR neprobíhá směrem k nacionalizaci půdy. Dokazovalo se, že i když „cesta přímého přechodu do státního vlastnictví se už v podstatě vyčerpala, vývoj půjde dál cestou nepřímou“.⁶⁾

Smyslem zasedání vědecké rady Ústavu práva ČSAV nebylo ovšem autoritativně konstatovat existenci či neexistenci pozemkového práva jako samostatného odvětví práva, ale prodiskutovat jen předpoklady jeho vývoje a stanovit směr dalšího bádání v oblasti právních vztahů týkajících se půdy.⁷⁾

Pro celý další vývoj pozemkového práva byla významná hlavně skutečnost, že v souvislosti s otázkou samostatnosti pozemkového práva byly v diskusi nastoleny otázky perspektiv nacionalizace půdy v ČSR. Při řešení koncepčních otázek pozemkového práva v ČSR se nepokládalo za možné tuto klíčovou otázku obejít a nezaujmout k ní stanovisko.

V ČSR, stejně jako i v ostatních evropských lidově demokratických zemích, neexistovalo na rozdíl od sovětského Ruska žádné rolnické hnutí, které by požadovalo nacionalizaci půdy. Soukromovlastnické principy pronikly v období kapitalismu v těchto zemích do pozemkových vztahů v daleko širší míře, než tomu bylo před revolucí v Rusku. Proto přesto, že na přelomu 50. a 60. let bylo v podstatě už zespolečnění půdy dokončováno (v souvislosti s kolektivizací a dalšími procesy), nepřicházelo v úvahu provedení jednorázové nacionalizace půdy jako v sovětském Rusku. Zjistilo se totiž, že zavádění socialistického způsobu výroby nemůže být na překážku ani ponechání soukromého vlastnictví půdy, které může být pomocí užívacích práv a jiných právních nástrojů neutralizováno.

Zároveň však nelze nepřipomenout, že nezávislost způsobu výroby na formách pozemkového vlastnictví je možná jen v určitých hranicích. Dříve či později si každý způsob výroby vytváří odpovídající formu vlastnictví. To platí pochopitelně i o socialistickém způsobu výroby a o formě vlastnictví půdy, která se dříve či později musí za socialismu stát vlastnictvím společenským. „... Budoucnost rozhodne, že půda může být jediné majetkem národním.“⁸⁾

⁶⁾ Tamtéž, str. 14. K různým formám dosažení nacionalizace půdy srov. Karel Malý: Pozemkové zákony Říjnové revoluce, UK, Praha 1965, str. 23, 68, 71.

⁷⁾ Diskuse s podobným zaměřením byly v té době uspořádány i v Brně (z iniciativy prof. Blažkého) a v Praze (na zasedání občanskoprávní sekce Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti).

⁸⁾ Srov. K. Marx: Nacionalizacija zemli, Sočiněnija tom XIII, č. 1, Moskva 1936, str. 342. Tento rukopis napsal K. Marx v roce 1869 jako poznámky k větší práci o nacionalizaci půdy, která se však nezachovala.

Viz též známé stanovisko Jiřího Dimitrova: „Z toho, že v dnešních našich podmínkách, při vývoji zemědělských výrobních družstev nepovažujeme znárodnění půdy za nezbytnou podmínku rozvoje zemědělského hospodářství, v žádném případě nesmí vyplývat závěr, že vybudování socialismu na vesnici je vůbec možné

V ČSR, a podobně i v jiných evropských socialistických zemích, byl v souvislosti s touto tezí stále více přijímán názor, že i v těchto zemích povede vývoj dříve či později k nacionalizaci veškeré půdy, že však ji bude dosaženo zřejmě obráceným postupem, než tomu bylo v sovětském Rusku: „Na rozdíl od Sovětského svazu, kde nacionalizace půdy byla provedena jednorázovým aktem a byla počátkem socialistických přeměn na vesnici, v lidově demokratických zemích nacionalizace půdy, opírající se o vůli rolníků, bude teprve dovršením pozvolného vývoje na podkladě měnících se a změněných ekonomických podmínek, bude teprve důsledkem vyšší úrovně zespolečenštění výroby a výrazem dosažených hlubších socialistických ekonomických a jiných společenských vztahů. Nikoli tedy jednorázový převod půdy jakožto předmětu vlastnictví na stát s následujícím vytvářením socialistických výrobních vztahů, nýbrž postupné zespolečenštění půdy jako předmětu hospodaření, vedoucí ke změnám i ve vlastnických vztazích a tyto změny si též vynucující.“⁹⁾

V ČSR a ostatních lidově demokratických zemích se tedy otázka nacionalizace půdy měla řešit postupně, a to tím, že půda bude stále více vyjímána z oběhu zboží prostřednictvím omezování prodeje a koupě půdy mezi soukromými osobami, omezování pachtu půdy apod. Jakmile bude ve vztahu k půdě dosaženo nakonec úplného zákazu prodeje, koupě, pachtu apod., bude tím fakticky dosaženo i nacionalizace půdy, která zůstane nadále pouze v bezplatném užívání a držbě (nikoliv tedy už v „úplném“ vlastnictví) jejich dosavadních majitelů.

Touto postupnou cestou může být fakticky dosaženo nacionalizace půdy bez ohledu na to, zda bude formálně vyhlášena či ne; rozhodující skutečností se může stát praktické zrušení „úplného“ soukromého vlastnictví půdy, místo něhož by mohly být zavedeny jiné právní instituty. K nacionalizaci půdy by tudíž v tomto případě došlo zcela obráceným postupem než v SSSR, avšak výsledek by byl úplně stejný.

Možno zde nakonec připomenout, že ani v SSSR nebyla nacionalizace půdy vyhlášena přímo. Bylo jí dosaženo nepřímo, prostřednictvím varianty označené Leninem už v roce 1905 jako varianta A, tj. zrušením soukromého vlastnictví půdy a zákazem půdu prodávat, kupovat, pachtovat apod. Rozdíl je ovšem v tom, že v sovětském Rusku to bylo dekretem o půdě

bez znárodnění půdy. Počítáme s tím, že s postupným získáním chudých a středních rolníků do pracovních družstevních zemědělských hospodářství, s vývojem strojně traktorových stanic, jakož i zákazem pronájmu půdy, pozdějším omezením a zákazem prodeje a koupě půdy, snížením a pozdějším odstraněním renty z rozhodnutí samotných členů družstev, až to podmínky dovolí, se vyřeší prakticky otázka znárodnění půdy tím, že veškerá půda zůstane pracujícím rolníkům na věčné užívání“ (Jiří Dimitrov: Bulharsko na cestě k socialismu, Knihovna aktualit Světových rozhledů, sv. 11).

⁹⁾ Fábry a kol.: Stručné kapitoly z pozemkového práva, Praha 1963, str. 39—40.

provedeno jednorázově, zatímco v ČSR a v ostatních socialistických evropských zemích k tomu dochází postupně.

Kromě omezování zbožné peněžních vztahů a jejich právních ekvivalentů, jako je soukromé vlastnictví půdy se všemi jeho atributy, nelze opomenout ani skutečnost, že v této vývojové etapě pozemkového práva probíhal v ČSR i jiný proces, tj. neustálé rozšiřování půdy ve státním vlastnictví. Umožňovaly to, vedle dobrovolného darování půdy státu, především tehdy platné předpisy o vyvlastnění, tj. hlavně zákon č. 87/1958 Sb. o stavebním řádu.¹⁰⁾ Na tento stavební řád a jeho procedurální pravidla o postupu při vyvlastnění se odvolávala většina ostatních právních předpisů, které stanovily možnost vyvlastnění pro jiné společensky důležité účely, např. silniční zákon, horní zákon, zákon o vodách, zákon o civilním letectví aj. Stavební řád připouštěl ovšem ještě, aby v důsledku vyvlastnění byla půda převedena nejen do státního vlastnictví, ale případně i do vlastnictví občanů nebo nestátních organizací, v jejichž prospěch se vyvlastnění provádělo (v tomto ohledu navazoval tudíž na staré pojetí vyvlastnění).

Právní režim většiny státní půdy se řídil *předpisy o tzv. správě národního majetku*, které se v období budování socialismu v ČSR počínaje rokem 1949 několikrát měnily, až k jejich sjednocení vládním nařízením č. 81/1958 Sb. o správě národního majetku. Tyto předpisy o správě národního majetku nevzaly však v úvahu zvláštnosti půdy a zavedly jednotný režim správy pro veškerý národní majetek, včetně půdy. Už tehdy byla vícekrát vznesena pochybnost o tom, zda je toto řešení nejvhodnější, resp. zda by půda neměla být i státním organizacím přidělována nikoliv do správy, nýbrž do užívání.¹¹⁾

Tuto správu národního majetku (tedy včetně půdy) je třeba lišit od státní správy veškerého (tj. nejen státního) půdního fondu. Státní správa půdního fondu republiky je širším pojmem než správa půdního fondu ve státním socialistickém vlastnictví, kterou vykonávají její uživatelé. Uskutečňuje se v různé intenzitě, např. stanovením hospodářského účelu půdy a jejího využití, omezováním a kontrolou dispozičních oprávnění vlastníků půdy apod. Na rozdíl od SSSR, kde tato oprávnění plynou též z obsahu vlastnického práva státu k veškeré půdě, u nás je vyvozujeme pouze z mocenských funkcí státu, který není vždy vlastníkem.

¹⁰⁾ Stavební řád však tehdy ještě připouštěl vyvlastnění nejen ve prospěch nestátní organizace a občana, ale též přechod půdy do jejich vlastnictví.

¹¹⁾ Srov. např. V. Fábry ve sborníku „Vznik a vývoj socialistického státu a práva“, Praha, UK 1976, str. 265–266.

III.

Takto se již v průběhu 50. a na počátku 60. let postupně vytvářela základní struktura a vznikaly hlavní instituty československého pozemkového práva. Naše právní věda vypracovala na tomto základě teoretický systém pozemkového práva jako samostatného odvětví právní vědy a pedagogické disciplíny, která se brzy nato začala vyučovat na našich právnických fakultách.¹²⁾

Paralelně s tímto vývojem došlo u nás v první polovině 60. let k významné kodifikaci právní úpravy majetkových vztahů — v roce 1964 byl přijat hospodářský zákoník a v témže roce i nový občanský zákoník, který nahradil zákoník z roku 1950. Právní úprava pozemkových vztahů zůstala však i nadále v dosavadní roztržité podobě, tj. bez hlubší koncepce a koordinace. Mnohé pozemkové právní předpisy byly pouze novelizovány, čímž se vyhovělo jen těm nejnezbytnějším aktuálním potřebám praxe. Přetrvával však hlavní nedostatek dosavadního stavu, že totiž každé odvětví národního hospodářství a jejich ústřední orgány státní správy vydávaly své resortní předpisy o půdě. V nich se pochopitelně upravovaly jen bezprostřední vertikální souvislosti, což nakonec, vzhledem k pouze resortnímu poslání těchto orgánů, nemohlo ani být jinak. Volání po teorii pozemkového práva zdůvodněné a jí postulované komplexní a jednotné reglementaci základních pozemkových vztahů v jednotném zákoně o půdě, resp. pozemkovém zákoníku, nebylo tedy vyslyšeno.

Typickou ilustrací tohoto stavu je historie právní úpravy ochrany zemědělské půdy. Právní předpisy o ochraně zemědělského půdního fondu byly tehdy několikrát změněny, částky placené podniky za odnětí půdy zemědělské výrobě se neustále zvyšovaly, přesto však výsledky tohoto úsilí byly nedostatečné. Názorně se ukázalo, že dílčí ochrana samotné zemědělské půdy, která je izolována od mnohostranné problematiky využívání teritoria státu jako celku, a navíc pojmáná převážně jen jako soustava sankcí, je málo účinná. Právní úprava ochrany zemědělské půdy i půdy jiného hospodářského určení vyžaduje nepochybně respektování komplexních, horizontálních hledisek. Nelze se při tom omezovat na pouhý resortní přístup.

Vycházejíc z těchto poznatků, přijala právní komise ÚV KSČ¹³⁾ v roce 1964 *usnesení o potřebě vypracování komplexního právního předpisu o základních pozemkových vztazích* a brzy nato zahájilo Národní shromážd-

¹²⁾ Srov. V. Fábry: Stručné kapitoly z pozemkového práva, SPN, Praha 1963; M. Štefanovič: Pozemkové právo ČSSR, Bratislava 1965; V. Fábry: Základní teoretické otázky čs. pozemkového práva. ČSAV, Praha 1967.

¹³⁾ Viz V. Fábry: Leninské pojetí pozemkových vztahů, ve sborníku „Univerzita Karlova k výročí narození V. I. Lenina“, UK, Praha 1971, str. 365 a násl.

dění práce na přípravě takového zákona o půdě. Jako základ pro práci sloužil komisím Národního shromáždění návrh zákona o půdě, který vypracoval prof. V. Fábry.

Jeho návrh se s menšími úpravami v podstatě přidržel členění, které bylo prof. Fábrym a jeho spolupracovníky vypracováno již v průběhu předcházejících teoretických diskusí o systému československého pozemkového práva.¹⁴⁾

Část I: Úvodní ustanovení tvořila jakousi obecnou část pozemkového zákona. Měly v ní být vyjádřeny zvláštnosti půdy jako produktu přírody a zároveň základu veškerého našeho přírodního bohatství a společenská nutnost racionálního a efektivního využívání veškerého území v jednotě celospolečenských, skupinových a individuálních zájmů. Podstata pozemkových vztahů byla tu formulována jako organická jednotka vztahů užívání, pozemkové správy a vlastnictví půdy.

Část II: Účelová určení půdy vypočítávala především jednotlivé kategorie půdy. Byly tyto: půda zemědělská, lesní, půda určená pro báňský průmysl a jako dobývací prostory, půda pokrytá vodou, půda určená jako plocha k zastavění pro výrobu, dopravu a spoje. včetně vedení elektrické energie, ropy, plynu apod., pozemky určené pro obytné budovy (včetně pozemků pro individuální potřebu občanů, jako jsou rodinné domky, chaty, garáže), pozemky určené k účelům obrany a bezpečnosti, školství a kultury, zdravotnictví, tělesné výchovy a rekreace (včetně zahrádek) a posléze zeleň, chráněná území, státní přírodní rezervace, parky, okrasné zahrady apod.

Jádrum této části však nebylo ani tak registrování tohoto stavu, vytvořeného přírodou nebo činností člověka, ale spíše úprava způsobu, jak jsou tyto kategorie půdy určovány, příp. jak a kým může být provedena změna účelového určení půdy a co to znamená pro její právní režim, který je pro různé kategorie půdy odlišný.

V souvislosti s tím se kladl na zajištění co nejužšího vztahu celého procesu územního plánování k účelové kategorizaci půdy, čímž se sledovalo prohloubení adresnosti a tudíž i závaznosti aktů územního plánování na jedné straně a zmírnění dosavadní roztržitosti postupů a orgánů, jimž náleží oprávnění měnit účelové určení půdy na straně druhé.

Prosazovala se tu snaha náležitě koordinovat i termín právní změny v účelovém určení půdy se změnou v subjektu uživatele a jeho povinností zajistit skutečnou realizaci nového účelového určení půdy, včetně jeho ochrany.

¹⁴⁾ Jeho shrnutí viz např. ve stati V. Fábry: K základním teoretickým otázkám československého pozemkového práva, AUC — Iuridica č. 3/1966, str. 133—134. Poněkud jiný systém vypracoval M. Štefanovič.

Zařazení části o účelové kategorizaci půdy na přední místo navrhovaného zákona o půdě, tj. před části o vlastnictví a užívání půdy, bylo svým způsobem revolučním, novátorským činem. Přes svou neobvyklost toto řešení však zcela odpovídalo stavu, kdy jak právní režim užívání půdy, tak i celý vývoj směrem k zespolečenštění půdy je různý a musí se diferencovat právě podle jednotlivých kategorií půdy.

Část III: Vlastnické vztahy k půdě se týkala problematiky, která vyvolávala při projednávání návrhu zákona o půdě nejvíce diskusí. Zařazení této materie do připravovaného zákona o půdě vzbuzovalo zejména u představitelů vědy občanského práva obavy, že se tu hodlá snad vytvořit nový druh vlastnického práva. Jejich připomínky vycházely z představy, jakoby nový druh vlastnického práva měl vzniknout vedle dosavadní struktury vlastnických vztahů, která byla zakotvena v občanském právu, a jejímž dělicím kritériem je, jak je známo, odlišný subjekt vlastnických oprávnění.

Ve skutečnosti šlo však v návrhu zákona o půdě o něco jiného. Nepopíralo se, že vlastnictví je institutem občanského, případně hospodářského práva, a že pozemkové vlastnictví netvoří zvláštní druh ani formu vlastnictví. Šlo jen o to, aby v souhrnném zákoně o půdě nezůstaly nepovšimnuty podstatné zvláštnosti vlastnických vztahů k půdě, jimiž se tyto vztahy podstatně liší od vlastnických vztahů, jejichž předmětem jsou věci movité a stavby. Takovými zvláštnostmi vlastnických vztahů k půdě bylo například navrhované vyloučení možnosti vzniku pozemkového spoluvlastnictví státu a nestátních organizací, jakož i nestátních organizací mezi sebou. Jinou takovou zvláštností bylo omezování pozemkového vlastnictví družstevních a jiných nestátních organizací, které bylo z hlediska koncepce návrhu zákona o půdě považováno do budoucna za zbytečné. Nepřipouštělo se ani osobní vlastnictví půdy, nýbrž jen právo soukromého pozemkového vlastnictví, i když vývoj směřuje i k jeho překonání.

Všechny tyto zvláštnosti vlastnických vztahů k půdě nebyly a asi též ani nemohly být potřebným způsobem honorovány v rámci občanského práva. Měly jednoho společného jmenovatele. Vycházely totiž z předpokladu, že v dlouhodobé perspektivě půjde o čím dále hlubší zespolečňování půdy jako předmětu užívání (hospodaření), vedoucí dodatečně ke změnám i ve vlastnických právních vztazích, a že dovršením tohoto pozvolného vývoje bude nacionalizace půdy (přechod vlastnického práva na stát).¹⁵⁾ Právní úprava vlastnických vztahů k půdě měla tuto vývojovou perspektivu respektovat, neklást jí do cesty zbytečné překážky a spíše

¹⁵⁾ Srov. k tomu např. V. Fábry: Jak dál s pozemkovým vlastnictvím, Právník č. 2, 1968, str. 135.

nenásilně napomáhat její realizaci. Tento cíl sledovala i úprava vlastnických vztahů v návrhu zákona o půdě.

Počítalo se konečně s tím, že v III. části zákona o půdě bude nově upraven i institut vyvlastnění. Přitom měly být zrevidovány a sjednoceny dosavadní vyvlastňovací předpisy (viz výše) a odstraněny pozůstatky předrevoluční právní úpravy tohoto významného právního nástroje, umožňujícího — kromě darování — dále rozšiřovat rozsah půdy ve státním vlastnictví.

Část IV.: Práva užívání pozemků byla založena na skutečnosti, že na dosaženém stupni vývoje pozemkových vztahů u nás hrají při exploataci půdy užívací práva důležitější roli než práva vlastnická. Zdůrazňovalo se ovšem, že podstatnou částí obsahu každého pozemkového užívacího práva je realizace účelového určení pozemku.

Muselo se však počítat s tím, že zatím je dosavadní úprava pozemkových užívacích práv roztržštěná a nepřehledná, jejich obsah velmi rozmanitý, často i nahodilý a značně se překrývá. Tak např. státní organizace mohla užívat státní půdu jako její správce, popř. jako dočasný uživatel, soukromou půdu jako dočasný uživatel, popř. jako náhradní uživatel nebo jako uživatel k zajištění zemědělské výroby. Družstvo užívalo státní půdu jako její trvalý nebo dočasný uživatel, soukromou půdu jako družstevní uživatel, popř. jako náhradní uživatel nebo jako uživatel k zajištění zemědělské výroby. Občané užívali půdu zase podle zcela jiných právních titulů.

Není proto divu, že se při přípravě zákona o půdě projevovala snaha sjednotit jednotlivé druhy užívacích práv. Zejména se to týkalo práv socialistických zemědělských organizací, které užívají zemědělskou půdu, a odděleně pak těch socialistických organizací, které užívají ostatní kategorie pozemků. O sjednocení a zjednodušení se přitom uvažovalo i u práva užívání půdy občany, jako bylo právo tzv. osobního užívání,¹⁶⁾ tzv. krátkodobé užívání pozemků občany, resp. ostatní užívací práva občanů osobní povahy, jako je třeba záhumnkové užívání půdy, užívací právo členů společenských organizací a jiná užívací práva občanů.

V této části návrhu se počítalo pochopitelně se stanovením podmínek vzniku a zániku užívacích práv a s úpravou odpovědnosti za jejich porušení. Zákon měl určit, ve kterých případech mají být uplatněny ty či ony způsoby ochrany užívacích práv a stanovit příslušnost orgánů pro pozemkové spory.

¹⁶⁾ Zavedení práva osobního užívání půdy občanským zákoníkem z roku 1964 vyplynulo z rozhodnutí, že stát nebude již v budoucnu převádět svou půdu do vlastnictví občanů ani k uspokojování jejich osobních potřeb a že smluvní převody nezastavěných pozemků mezi občany budou podstatně omezeny.

Část V.: Zemědělská půda, a VI.: Jiné kategorie půdy. Tyto části měly obsahovat souhrn práv i povinností orgánů a organizací vykonávajících různé úkony v zájmu správného využívání půdy a jednotlivých uživatelů příslušné kategorie půdy, a to v jejich vzájemných vztazích souvisejících s požadavkem plného racionálního využívání a ochrany těchto kategorií půdy.

Část VII.: Evidence půdy. Poté, co v 50. letech vznikly nové právní instituty, zabezpečující společenské užívání půdy nacházející se v soukromém vlastnictví, přestaly dřívější způsoby evidence půdy, tj. pozemkové knihy a pozemkový katastr, odpovídat novým požadavkům. V polovině 50. let byla proto založena navíc tzv. „jednotná evidence půdy (JEP)“, která měla za úkol evidovat pozemky v souladu s fakticky existujícími užívacími vztahy. Tato evidence měla v první řadě sloužit potřebám statistiky, plánování a řízení národního hospodářství, vyměřování dodávkové povinnosti a ochrany zemědělské půdy. Její slabina však spočívala v tom, že v potřebném rozsahu neevidovala vlastnické a jiné právní vztahy týkající se půdy.

Nový způsob evidence nemovitostí, zavedený zákonem č. 22/1964 Sb., beze změny přejímá operáty, v nichž je zakotveno faktické užívání půdy a ostatních nemovitostí, ale doplňuje je o údaje o vlastnických vztazích k nemovitostem. Tím nová evidence vlastně nahradila staré pozemkové knihy, do nichž se od té doby nevnašely žádné zápisy a které se předaly do úschovy notariátům jako pouhé archivní dokumenty.

Novou evidenci, která takto v plném rozsahu nahradila pozemkové knihy, pozemkový katastr i jednotnou evidenci půdy, vedou okresní orgány geodézie a kartografie. Tyto orgány berou nyní do evidence kromě vztahů vlastnických i správu národního majetku, trvalé užívání půdy a právo osobního užívání půdy. Do listu vlastnictví se zanášejí i různé právní skutečnosti, omezující vlastnické právo. Do listu evidence nemovitostí lze zapisovat právní vztahy k nemovitostem a jejich změny pouze na základě pravomocných rozhodnutí jiných orgánů. Orgány geodézie, které vedou evidenci, nemají tudíž právo samy řešit otázky právních vztahů týkajících se nemovitostí a měnit příslušné zápisy, pokud jim nebyly předloženy potřebné dokumenty.

Při přípravě zákona o půdě se počítalo s převzetím celé této nové úpravy evidence nemovitostí. Navíc byl vytyčen úkol zajistit, aby evidence půdy byla uvedena do souladu s novou kategorizací půdy, což mj. znamenalo prosadit u orgánů geodézie a kartografie potřebné změny v evidenčních položkách, jejichž struktura zatím přetrvávala z dřívější doby.

Část VIII.: Organizace pozemkové správy. V této oblasti stál na předním místě úkol nově upravit soustavu a kompetenci jednotlivých orgánů spravujících půdní fond na území celého státu. Aby byl

překonán stav dosavadní roztržitésti, navrhovalo se vytvořit jednotný pozemkový orgán objektivní povahy, popř. jako složku ONV či KNV, který by byl vybaven rozsáhlou pravomocí. U něj by se měli soustředit nejlepší odborníci na různé aspekty pozemkové správy, kteří by byli s to zajistit i z komplexního hlediska racionální uspořádání a využívání příslušného území. Tento orgán by vykonával též pozemkovou inspekci.

Organizace vykonávající pouze různé hospodářskotechnické služby, včetně evidence půdy, by byly od orgánů pozemkové správy oddělené a na nich nezávislé.

Doporučovalo se také, aby i v ústředí byl zřízen státní pozemkový orgán, snad v podobě komise představitelů nejdůležitějších ministerstev a jiných orgánů ústřední státní správy.

Část IX.: Ustanovení přechodná a závěrečná uzavírala návrh zákona o půdě.

IV.

V předchozích kapitolách jsem se snažil charakterizovat klíčové momenty vývoje pozemkového práva v ČSR. Vývoj šel přes vznik základních pozemkových právních institutů v průběhu 50. let k teoretickým diskusím o podmínkách vytvoření pozemkového práva jakožto samostatného odvětví práva, zákonodárství a právní vědy až k vypracování ucelené koncepce v návrhu prvního komplexního zákona o půdě z první poloviny 60. let, jímž se v této době zabývaly pracovní komise Národního shromáždění. Toto úsilí nebylo bohužel dotaženo k úspěšnému konci.

Od té doby uplynulo již dalších více než 20 let. V nich byla nadále postrádána právě koncepčně jednotná právní úprava pozemkových vztahů. Docházelo pouze k dílčím úpravám, které partikularismus pozemkoprávních vztahů jen dále prohlubovaly.¹⁷⁾

Z nich snad nejvýznamnější byla poslední *novelizace občanského zákoníka*.¹⁸⁾ Přinesla novou právní úpravu sousedských vztahů, ochranu držby, novou úpravu věcných břemen, které nyní zatěžují nejen vlastníka, ale i uživatele a jiné důležité změny. Ačkoliv některé naléhavé potřeby právní praxe byly touto novelou poměrně uspokojivě vyřešeny, jiné problémy naopak po ní nově vznikly (srov. např. nejasnosti kolem nového

¹⁷⁾ Vydáním zákona č. 122/1975 Sb., zákona č. 123/1975 Sb. a zákona č. 61/1977 Sb. se sice do značné míry obsahově sjednotila různá v nich upravená užívací práva k soukromé půdě, ale zůstávají mezi nimi nadále některé zbytečné rozdíly. Potřebné změny v právní úpravě ztěžuje navíc skutečnost, že by musely být provedeny v několika právních předpisech zároveň.

¹⁸⁾ Srov. V. Fábry, J. Drobník a j.: Zvyšování účinnosti pozemkového práva v procesu zdokonalování socialistické zákonitosti (AUC — Iuridica č. 3—4/1986, str. 250).

pojetí vydržení, týkajícího se jen věcí, které se mohou stát předmětem osobního vlastnictví, tedy nikoliv půdy), zejména také proto, že nenašly adekvátní odezvu v pozemkových vztazích upravených v předpisech o správě národního majetku, především v hospodářském zákoníku.

Diskuse o koncepčních otázkách pozemkového práva v tomto časovém úseku prakticky utichly, i když ke sjednocení stanovisek nedošlo a vývoj právní úpravy vlastnických a užívacích vztahů není zcela zjevně ukončen. Napomohla tomu i skutečnost, že nejasnost panuje i v některých otázkách teorie socialistického práva vůbec, zejména v otázkách základních kritérií členění právního systému na jednotlivá odvětví práva.

Čistě z hlediska pozemkového práva, jehož specifická je založena na zvláštnostech vztahů, které se týkají půdy jakožto produktu přírody, není zcela dořešena ani dnes velmi aktuální otázka souvislosti právní úpravy pozemkových vztahů s právní úpravou ostatních produktů přírody.¹⁹⁾

Za této situace dnes, stejně jako v minulosti, nejde ani tak o to, zda pozemkové právo (či právo produktů přírody) bude úředně „zjištěno“ jako samostatné odvětví práva či nikoliv, ale spíše o prosazení koncepčně jednotné právní úpravy pozemkových vztahů. Autor této statě se domnívá, že úsilí, které bylo v tomto směru již vynaloženo v polovině 60. let, by nemělo přijít nazmar. Tehdejší návrhy by — spolu s využitím poznatků z vývoje, který následoval, mohly i dnes sloužit jako vhodné východisko pro dosažení tohoto cíle.

Карел Малы

ОБРАЗОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

Резюме

Автор описывает образование и характеризует основные вехи развития земельного права в ЧССР. После установления основных институтов земельного права (в течение 50-х лет), которые выходили за традиционные рамки гражданского права (дело касалось, в частности, возникновения специфических прав социалистических организаций относительно землепользования), место имели теоретические дискуссии об условиях оформления земельного права в качестве самостоятельной отрасли права, законодательства и юридической науки. Кульминацией развития чехословацкого права стала по мнению автора разработка цельной концепции земельного права в проекте первого комплексного закона о земле (земельного кодекса), разра-

¹⁹⁾ V SSSR se v poslední době formuje právo ochrany a využívání přírodních zdrojů, které zahrnuje tradiční pozemkové právo v jeden celek s právní úpravou ostatních produktů přírody (vody, lesy, ovzduší atd.) v souvislosti s péčí o přírodu a životní prostředí.

ботанного проф. Фабри; указанный проект обсуждался в комиссиях Национального Собрания ЧССР. Национальное Собрание ЧССР представленный на обсуждение проект, однако, не утвердило и усилия проф. Фабри и его сотрудников, к сожалению, не были, таким образом, приведены к успешному концу.

С тех пор прошло более, чем 20 лет. В течение этих лет продолжало недоставаться концепционно единообразного правового урегулирования земельных отношений. Место имели лишь частные регулировки, которые партикуляризм земельных правоотношений только далее углубляли. Концепционная унификация правового урегулирования земельных отношений поэтому и сегодня справедливо представляет собой первоочередную задачу чехословацкого земельного права. Автор придерживается мнения, что усилия, затраченные в половине 60-х лет, не должны пропасть даром. Тогдашнее предложения вместе с использованием полученных сведений в ходе последовавшего развития могли бы даже в настоящее время послужить подходящим исходным пунктом для достижения указанной цели.

Karel Malý

ENTSTEHUNG UND ENTWICKLUNG DES TSCHECHOSLOWAKISCHEN BODENRECHTS

Resümee

Der Autor beschreibt die Anfänge der Bodenrechts in der TschSSR und charakterisiert die hauptsächlichsten Wendepunkte in seiner Entwicklung. Nach dem Entstehen der grundlegenden bodenrechtlichen Institute (im Laufe der 50. Jahre), die den traditionellen Rahmen des bürgerlichen Rechts überschritten (es ging besonders um die Entstehung von spezifischen Nutzungsrechten der sozialistischen Organisationen an Grund und Boden), gab es theoretische Diskussionen über die Bedingungen für die Herausbildung des Bodenrechts als eines selbständigen Zweiges des Rechts, der Gesetzgebung und der Rechtstheorie. Kulminationspunkt in der Entwicklung des tschechoslowakischen Bodenrechts war dem Autor zufolge die Ausarbeitung einer abgeschlossenen Konzeption des Bodenrechts im Entwurf des ersten komplexen Bodengesetzbuches, das Prof. Fábrý ausarbeitete und das man im J. 1964 in den Kommissionen der Nationalversammlung der TschSSR zu behandeln begann. Die Nationalversammlung der TschSSR genehmigte den Entwurf jedoch nicht und die Bemühungen des Prof. Fábrý und seiner Mitarbeiter führten leider nicht zu einem erfolgreichen Ende.

Seit dieser Zeit sind schon wieder weitere 20 Jahre verflossen, in denen weiterhin eine konzeptionell einheitliche rechtliche Regelung der Beziehungen zu Grund und Boden vermißt wurde. Es kam lediglich zu Teilregelungen, die den Partikularismus in den bodenrechtlichen Beziehungen nur noch weiter vertieften. Die konzeptionelle Vereinheitlichung der rechtlichen Regelung der Beziehungen zu Grund und Boden steht daher auch heute vor dem tschechoslowakischen Bodenrecht als seine erstrangige Aufgabe. Der Autor spricht seine Ansicht dahingehend aus, daß die Mühe, die in dieser Richtung bereits in der Hälfte der 60. Jahre aufgewendet wurde, nicht vergeblich sein sollte. Die damaligen Entwürfe könnten, zusammen mit den Erkenntnissen aus der Zeit der nachfolgenden Entwicklung, auch heute als geeigneter Ausgangspunkt zur Erreichung dieses Zieles dienen.